

ÇATIŞMA ÇÖZME EĞİTİM PROGRAMININ İLKÖĞRETİM 6. ve 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Suat KILIÇARSLAN*

Meral ATICI**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, “Çatışma Çözme Eğitimi Programı”nın ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme davranışları üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışma grubu 2011-2012 öğretim yılında Adana’da bir ilköğretim Okulu’nda öğrenim gören deney ve kontrol gruplarına seçkisiz yolla atanan 20 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma deseni olarak kontrol gruplu ön-test son-test izleme modeli kullanılmış ve 10 öğrenci deney, 10 öğrenci kontrol grubuna alınmıştır.

Eğitim programı uygulanmadan önce ve sonra, deney ve kontrol gruplarının çatışma çözme davranışları, “Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ)” ile değerlendirilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin “ÇÇDBÖ”nün “Problem Çözme” ve “Saldırganlık” alt ölçeklerinden almış oldukları öntest, sontest ve izleme testi puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ‘İlişkili Ölçümler İçin Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi’ ile test edilmiştir.

Bulgular incelendiğinde, çatışma çözme eğitim programının deney grubundaki öğrencilerin yapıcı çatışma çözme beceri düzeylerinde, bu programın uygulanmadığı kontrol grubundaki öğrencilere göre artış olduğu ve bu artışın uzun süreli olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çatışma Çözme, Çatışma Çözme Eğitim Programı, Saldırganlık, Problem Çözme.

THE EFFECTS OF CONFLICT RESOLUTION TRAINING PROGRAM ON CONFLICT RESOLUTION BEHAVIOUR OF 6th AND 7th GRADE STUDENTS

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the effects of Conflict Resolution Training Program on conflict resolution behavior of 6th and 7th grade students. Participants of the study consisted of 20 students who attended a primary school in Adana in 2011-2012 academic year. A pretest posttest experimental research design with control group and follow up study was used. There were 10 students in experimental and 10 students in control group.

*Uzm.Psk.Dan., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, suat.kilicarslan@mynet.com

**Prof.Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, matici@cu.edu.tr

Conflict Resolution Behavior Scale was administered to assess conflict resolution behaviors of students to be assigned experimental and control group before applying the training program. 'Wilcoxon Signed Rank Test for Paired Samples' was used to determine whether the mean scores of pretest, posttest and follow up test obtained from problem solving and aggression sub scales of Conflict Resolution Behavior Scale changed. Results showed that the level of constructive resolution skills of students in experimental group much more increased than those of students in control group. Furthermore this increase on scores seemed to be long term.

Key Words: Conflict Resolution, Conflict Resolution Training Program, Aggression, Problem Solving.

Giriş

Kişilerarası ve gruplar arası çatışma evrensel bir kavramdır. Sosyal bir varlık olan insanın içinde bulunduğu ortam itibariyle kısıtlı kaynak ve olanaklar da göz önüne alındığında diğer birey ve gruplarla çatışmaya girmemesi imkansızdır (Gordon, 2001).

Tüm yaşam süresince olduğu gibi ilköğretim çağındaki öğrenciler de gerek okul yaşamlarında gerekse okul dışı etkileşimlerinde birçok çatışma içeren olay, durum ve yaşantı geçirmekte ve bu çatışmalara farklı tarzlarda tepkiler göstermektedirler.

Çatışma bir ya da birden çok kişinin herhangi bir konu üzerinde anlaşamadığı zaman ortaya çıkar. Bireylerin gereksinimleri, dürtüleri, istekleri, birbirleriyle ters düştüğü zaman, çatışma yaşanır. Bazı durumlarda kişilerin söylemleri birbirlerinden farklıdır ya da bireyler bunları farklı algılar. Bu farklı bakış açıları ve farklı algılamalar da çatışmalara yol açar. İnsan olmanın özelliği gereği tüm bireyler zaman zaman farklı düşündükleri için çatışmalar yaşarlar (Öner, 1999).

Mourer (1991) ise, çatışmayı iki ya da daha fazla tarafın isteklerinin birbiriyle uyuşmaması sonucu ortaya çıkan anlaşmazlık olarak tanımlamıştır.

Kişilerarasında yaşanan çatışmaların çok farklı nedenleri olabilir. Bu nedenleri üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar; karşılanmayan temel psikolojik gereksinimler (Ait olma, Güç, Özgürlük, Eğlenme), sınırlı olan kaynakların paylaşımı (Zaman, para, mal) ve farklı değerlere (İnançlar, öncelikler, ilkeler) sahip olmadır. Bu sebeplerle oluşan çatışmalara ise kaçma (Çekilme, inkar, görmezden gelme), kavga (Tehtid, saldırı, öfke) ve problem çözme (Anlayış, saygı, çözüm) biçiminde tepkiler gösterilmektedir (Öner, 2000, s.199).

Çatışma yaşayan bireyler, yaşadıkları çatışmaları çözmek için çok farklı davranışlarda bulunurlar. Johnson ve Johnson (1994), beş tür çatışma çözme biçimi belirlemiştir. Bunlar; a) Zorlama (Forcing), b) Uyuma (Accommodation), c) Uzlaşma (Compromise), d) Kaçınma (Avoidance) ve e) İşbirliğidir (Collaboration). Zorlama' da, çatışma durumunda taraflardan birinin kendi çözümlerini ve isteklerini karşı tarafa kabul ettirme istekleri vardır. Uyuma, taraflardan birinin kendi isteklerini göz ardı ederek, karşı tarafın isteklerini yerine getirmek için çaba harcamasıdır. Uzlaşma, taraflardan birinin, diğerinin isteklerinin bir kısmını karşılamak için kendi isteklerinin bir kısmından taviz vererek, iki istek arasında uzlaşma yolu aramasıdır. Kaçınma, taraflardan birinin, diğerinin isteklerine karşı kayıtsız kalmasıdır. Kaçınma biçimini benimseyenler çatışma yaratabilecek kişi ve konulardan uzak dururlar. İşbirliğinde ise taraflar kendi sorunlarıyla, gereksinimleriyle ne kadar ilgileniyorlarsa aynı biçimde karşı tarafın duygu, gereksinim

ve istekleriyle de ilgilenirler. Bu kişiler çatışmaları çözülebilir problemler olarak görebilirler. Hem kendilerine hem de karşı tarafın amaçlarına hizmet edecek çözümler arayarak ilişkilerini sürdürürler. Sonuçta iki tarafın da memnun olması esastır. Bu, kısaca problem çözme davranışdır. Tarafların çatışmayı çözmek için seçtikleri davranış biçimi çatışmanın yapıcı ya da yıkıcı olmasını belirlemektedir. Zorlama ve kaçınma genel olarak yıkıcı çatışma çözme grubuna giren davranış biçimleridir. Uyuma, çatışmadan kaçınma sürecine uygun bir davranış biçimidir. Bu davranışların gösterilmesi durumunda kişi çatışma sonucunda olumsuz duygular yaşamaktadır. Uzlaşma ve işbirliği ise yapıcı çatışma çözme biçimleridir. Kişiler bu davranış biçimleriyle çatışmalarını çözdüklerinde olumlu duygular yaşamaktadırlar.

Bireyin gelişme ve toplumsallaşma sürecini en yoğun yaşadığı yerlerden birisi de okuldur. Okul kişiler arası etkileşimin yoğun bir biçimde yaşandığı bir ortamdır; öğrenciler hem birbirleri ile hem de öğretmenleri ile sürekli iletişimde bulunurlar. Sürekli iletişimde bulunmak zaman zaman anlaşmazlıkları da beraberinde getirir. Çünkü herkesin kendine özgü düşünme tarzı, değerleri ve inançları vardır; kısacası her kişi yaşanan olaylara farklı açıdan bakmakta, farklı yorumlar getirmekte ve farklı tepkilerde bulunmaktadır. Bu durum, günlük yaşamda, zaman zaman uyuşmazlığa düşülmesine ve çatışma yaşanmasına neden olmaktadır. Okul yaşamında da her öğrencinin birbirinden farklı özellikleri ve yaşantıları olduğu düşünülürse, birbirini algılayış biçimlerinin farklı olmasından doğan çatışmaların yaşanması doğaldır (Taştan, 2006).

Öğrencilerin çatışma çözme yöntemleri konusundaki bazı araştırmalar öğrencilerin okul ortamında; sınıfta, bahçede, serviste, derste ya da oyun oynarken çatışmaya girebildiklerini ve bu çatışmaları genellikle sözel ya da fiziksel saldırıda bulunarak çözmeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Çatışma çözme eğitimi boyunca, öğrenciler çatışmalarını yapıcı çözümlerle müzakere etmeyi öğrenirler. Müzakere kişilerin her ikisinin de duygu ve düşüncelerini paylaştığı, gereksinimlerin ortaya konduğu ve anlaşmayla sonuçlanması istenen bir süreçtir (Johnson ve Johnson 1994; Johnson ve Johnson 1995). Literatürde de çatışma çözme ve akran arabuluculuğu psikoeğitim programlarının öğrencilerin kendine güvenlerini, akademik başarılarını, aile ve akran ilişkilerini, sosyal ve duygusal becerilerini, özgüvenlerini geliştirirken, şiddet ve saldırganlık içeren davranışları ve okuldan uzaklaştırmaları azalttığı ileri sürülmektedir (Araki 1990; Davis, 1986; Lam, 1989; Marshall, 1987; Maxwell 1989; Johnson ve Johnson, 2000; Bemak ve Keys, 2000; Türnüklü ve Şahin, 2002; Taştan, 2004; Uysal, 2006; Güner, 2007; Türnüklü vd. 2009, 2010; Akgün ve Araz 2010; Kaşık ve Kumcağız 2014).

Ülkemizde de çeşitli düzeylerde (okulöncesi, ilköğretim birinci kademe, ilköğretim ikinci kademe, ortaöğretim ve yükseköğretim) uygulanmak üzere hazırlanmış, çeşitli değişkenlere etkisi test edilmiş çatışma çözme programları vardır ve özellikle ilköğretim düzeyinde bu araştırma ve uygulamaların artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Pekkaya (1994), arabulucu yoluyla çatışmalara çözüm bulma ve arabuluculuk eğitiminin okullarda uygulanmasının ve bu eğitimin öğrencilerin benlik gelişimlerine, liderlik becerilerine, saldırgan davranışlarına ve algıladıkları problem miktarına etkisi, Öner ve Koruklu (1998) ilköğretim ikinci kademe sınıflarına uygulanan bir arabuluculuk eğitiminin çatışma çözme davranışlarına etkisi, Kavalcı (2001), Johnson ve Johnson'ın (1997) modeline uygun olarak hazırladığı çatışma çözme becerileri eğitim programının, üniversite öğrencilerinin çatışma çözme becerileri üzerindeki etkisi, Türnüklü ve Şahin

(2002) ilköğretim okullarında öğrenci çatışmaları ve öğretmenlerin bu çatışmalarla başa çıkma stratejileri, Çoban (2002) ilköğretim 4. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada uyguladığı çatışma çözme eğitim programının, çatışma çözme stratejilerine etkisini, Tastan (2004) ilköğretim 6. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında uygulanan çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimlerinin çatışma çözme ve akran arabuluculuklarına etkisi, Uysal (2006) çatışma çözme eğitim programının orta öğretim dokuzuncu sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisi, Güner (2007) çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerindeki etkisi, Türnüklü vd. (2009) 10-11 yaşlarındaki ilköğretim öğrencilerinin kişilerarası çatışmaları üzerinde çatışma çözme ve akran arabuluculuk eğitiminin etkisi üzerinde çalışmışlardır. Bacıoğlu, (2014) şiddet ve saldırganlığın azaltılmasında önleme ve müdahale programlarının etkililiği ile ilgili yapmış olduğu bir meta analiz çalışmasında 2002 ve 2012 yılları arasında yapılmış 22 adet deneysel çalışma incelenmiş ve elde edilen bulgular, önleme ve müdahale programlarının çocuk ve ergenlerde şiddet ve saldırgan davranışların azaltılmasında etkili olduğunu göstermiştir. Coşkuner (2008) barış eğitimi programının öğrenci şiddeti üzerindeki etkileri, Diken, Cavkaytar, Batu, Bozkurt, ve Kurtulmaz (2011) antisosyal davranışları önlemeye yönelik başarıya ilk adım programının etkililiği, Donat-Bacıoğlu ve Özben (2011) çocuk ve ergenlerde şiddet ve saldırganlığı önleme programının ergenlerin saldırganlık düzeyini azaltmadaki etkisi, Gündoğdu (2009) yaratıcı drama temelli çatışma çözme programının ergenlerde öfke, saldırganlık ve çatışma çözme becerisine etkisi, Karataş ve Gökçakan (2009) psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkisi, Şevkin (2008) müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitim programının ilköğretim 4.-5. sınıf öğrencilerinin çatışma çözüm stilleri ve saldırganlık eğilimleri üzerindeki etkilerini, Uysal ve Bayık-Temel (2009) şiddet karşıtı eğitim programının öğrencilerin çatışma çözme, şiddet eğilimi ve şiddet davranışlarına yansımalarıyla ilgili araştırmalar yapmışlardır.

Ülkemizde yapılan bu araştırmalar incelendiğinde, şiddet ve saldırganlık içeren davranışların azaltılmasının amaçlandığı psikoeğitim programlarının öğrencilerin şiddet ve saldırganlık içeren davranışlarını azalttığı, öfke kontrol becerileri, yapıcı problem çözme ve çatışma çözme becerilerini artırdığı görülmüştür.

Öğrenciler arasında yaşanan çatışmaların çözümünde ödül-ceza kullanımına dayalı geleneksel yöntemler, okulda düzenli ve barışçıl bir ortamın sağlanmasında yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, etkili bir okul ortamı için yapılması gereken, öğrencilere, yaşadıkları çatışmaları şiddete dönüşmeden yapıcı bir biçimde çözebilmelerini sağlayacak yöntemleri öğretmek ve bunları kullanabilme becerilerini geliştirmelerine yardım etmektir. Yaşam için gerekli ve önemli olan bu beceriler aynı zamanda öğrencilerin enerjilerini öğrenme üzerine yoğunlaştırabilmelerine de olanak sağlayacaktır (Öner, 2000).

Şiddet olgusu ülkemizde ve dünyada yaygınlaşan bireysel ve toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Özellikle ülkemizde Çukurova ve Adana gibi hızlı göç alan ve veren bazı bölgelerde (TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Adana, 2013), kırsal alanlardan kente göç hızı sebebiyle aileler uyum sorunları yaşamakta ve karşılaştıkları güçlüklerde zaman zaman şiddet ve saldırganlık içeren davranışlara başvurmaktadırlar. Benzer tutum ve davranışlar okullarda eğitim ve öğretime devam eden öğrencilerde de gözlenmektedir. Bu

araştırmada deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin başka şehirlerden Adana'ya göç ile geldikleri, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan uyum problemleri yaşadıkları, birçok öğrenci ailesinin işsiz olduğu ve sosyal yardımlarla geçinmeye çalıştığı öğrenilmiştir. Bu sebeplerle aile ve öğrencilerin yaşanan çatışma ve anlaşmazlıklarda şiddet ve saldırgan tutum ve davranışlar yerine yapıcı yollarla baş etme becerilerinin geliştirildiği müdahale programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Konu ile ilgili araştırmaların incelenmesi sonucunda Türkiye'de ilköğretim öğrencilerine uygulanan çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik psikoeğitim çalışmalarına ve bu psiko-eğitim programlarının etkililiğini incelemeye ihtiyaç olduğu kademedeki eğitime devam etmekte olan bir grup 6. ve 7. sınıf öğrencisine çatışma çözme becerisini geliştirmeye yönelik 10 haftalık grup rehberliği programı hazırlanmış ve bunun saldırganlık ve çatışmaları yapıcı yollarla çözme becerileri üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim altıncı ve yedinci sınıfta öğrenim gören öğrencilere uygulanan çatışma çözme eğitim programının, öğrencilerin yaşadıkları çatışmaları yapıcı çatışma çözme yollarını kullanarak çözmelerinde etkili olup olmadığını ortaya koymaktır.

Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki denencelerin doğruluğu test edilmiştir:

1. Çatışma çözme eğitim programı uygulanan deney grubundaki öğrencilerin ÇÇDBÖ'nin "Problem Çözme Alt Ölçeği"nden aldıkları öntest ve sontest puan ortalamalarıyla, bu programın uygulanmadığı kontrol grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır ve bu fark kalıcıdır.

2. Çatışma çözme eğitim programı uygulanan deney grubundaki öğrencilerin ÇÇDBÖ'nin "Saldırganlık Alt Ölçeği"nden aldıkları öntest ve sontest puan ortalamalarıyla, bu programın uygulanmadığı kontrol grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır ve bu fark kalıcıdır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma gurubu, veri toplama aracı, çatışma çözme eğitim programı ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada, Çatışma Çözme Eğitim Programının ilköğretim altıncı ve yedinci sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerileri üzerindeki etkisini test etmek amacıyla, öntest-sontest-izleme ve kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Araştırma deseninde gruplar ve yapılan işlemler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo.1 Araştırmada Uygulanan Desen

Gruplar	Öntest (ÇÇDBÖ)	İşlem (10hafta)	Sontest (ÇÇDBÖ)	İzleme (3 Ay Sonra) (ÇÇDBÖ)
Deney Grubu	X	ÇÇEP	X	X
Kontrol Grubu	X	-----	X	X

X: Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ)

ÇÇEP: Çatışma Çözme Eğitim Programı

-----: Herhangi bir işlem yapılmamıştır

Araştırmada öncelikle örneklem grubunda bulunan öğrencilere 'ÇÇDBÖ' uygulanmış ve 'Saldırganlık Alt Boyutu' puanları ortalamasının bir standart sapma üstü ve 'Problem Çözme Alt Boyutu' puanları ortalamasının bir standart sapma altında olan öğrenci ve ailelerine yönelik program ve araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerden yapıcı çatışma çözme becerileri kazandırmayı amaçlayan çatışma çözme eğitim programının etkisini incelemek amacıyla yansız olarak belirlenen deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi Deney grubuna on hafta süreyle çatışma çözme eğitim programı uygulanmış, kontrol grubuna ise, herhangi bir işlem yapılmamıştır. Eğitim programı uygulanmadan önce ve sonra, deney ve kontrol gruplarının çatışma çözme davranışları, 'ÇÇDBÖ' ile değerlendirilmiştir. Deney grubuna verilen çatışma çözme eğitimi tamamlandıktan 1 hafta sonra kontrol grubuyla birlikte her iki gruba da sontest olarak 'ÇÇDBÖ' verilmiştir.

Uygulanan eğitim programı sonrasında kazanılan çatışma çözme becerilerinin uzun süreli bir etkiye sahip olup olmadığını test etmek amacıyla sontest' in uygulanmasından 3 ay sonra, izleme çalışması yapmak amacıyla deney ve kontrol gruplarına tekrar "ÇÇDBÖ" uygulanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Adana ili, Yüreğir ilçesi' nde bulunan bir ilköğretim okulunda, 2011-2012 eğitim öğretim yılında öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluşturmaktadır. Yüreğir ilçesi Adana'ya dışarıdan göç alan ve yoğun sosyo-ekonomik problemlerin yaşandığı bir bölgedir. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ailelerinin mevsimlik işlerde çalıştığı, bir kısmının da işsiz olduğu ve sosyal yardımlarla geçinmeye çalıştığı öğrenilmiştir. Çalışma grubunu oluşturmak için okul genelinde toplam 78 öğrenciye, Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği

uygulanmıştır. Ölçeği yanıtlayan öğrencilerin 34'ü erkek, 44'ü kız olup, yaşları 12-15 arasında değişmektedir. ÇÇDBÖ' nün "Problem Çözme" ve "Saldırganlık" alt ölçeklerinden elde edilen puanların aritmetik ortalama ve standart sapma verileri Tablo 2' de yer almaktadır.

Tablo.2 ÇÇDBÖ'nün Problem Çözme ve Saldırganlık Alt Ölçeklerinden Elde Edilen Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Ranjı

Alt ölçekler	X	Ss	Ranj
Problem Çözme	46,01	10,56	16-60
Saldırganlık	24,20	10,44	12-58

Öğrencilerin seçimi, araştırmaya katılan öğrencilerin ölçeğin "Saldırganlık" ve "Problem Çözme" alt ölçeklerinden aldıkları puanlara göre yapılmıştır. Ön uygulama sonunda ölçekten en düşük ya da en yüksek puan alan öğrenciler, dağılımın normalliğini bozacağından analizlere dahil edilmemiştir. Analize dahil edilen öğrenciler içinde problem çözme alt ölçeğinden düşük puan alan, saldırganlık alt ölçeğinden yüksek puan alan 20 öğrencinin yansız olarak deney ve kontrol grubuna atanmasıyla araştırma grubu oluşturulmuştur.

Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin "Problem Çözme" ve "Saldırganlık" alt ölçeklerinden aldıkları öntest puan ortalamaları arasında fark olup olmadığı test edilmiştir. İki grubun puanlarının aritmetik ortalama, standart sapma ve t değerleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo.3 Deney ve Kontrol Gruplarının Problem Çözme ve Saldırganlık Alt Ölçeklerinden Aldıkları Öntest Puanlarının Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri

Alt ölçekler	Deney Grubu		Kontrol Grubu		t
	X	Ss	X	Ss	
Problem çözme	41,60	5,66	44,50	5,14	-1,199
,246					
Saldırganlık	25,60	3,16	29,40	6,51	-1,658
,121					

Tablo 3 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarında yer alan öğrencilerin ‘Problem Çözme’ ve ‘Saldırganlık’ puanlarının aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bu durumda deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin problem çözme ve saldırganlık puanları bakımından istatistiksel olarak eşit düzeyde oldukları söylenebilir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada öğrencilerin çatışmalara verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla Koruklu (1998) tarafından geliştirilen “Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek, bir kendini değerlendirme ölçeği olup, uygulama süresi yaklaşık olarak 20 dakikadır. Ölçek, çatışma çözme davranışlarını Saldırganlık (küfür, kavga, tehdit, susarak saldırma) ve Problem Çözme (uzlaşma, işbirliği) olmak üzere iki alt ölçekle değerlendirmektedir. Ölçek, 24 maddeden oluşmakta ve beşli likert tipi değerlendirme kullanılmaktadır. Ölçeği yanıtlayanlardan beşli derecelendirmeyi kullanarak, her bir maddede yer alan çatışma durumlarına verilen tepkilerin, kendi davranışlarına ne derece uygun olduğunu belirtmeleri istenmektedir.

Çatışma çözme davranışı açısından yanıtlar (1) “hiçbir zaman uygun değil”, (2) “biraz uygun”, (3) “uygun”, (4) “çoğunlukla uygun” ve (5) “çok uygun” biçimindedir. Ölçekte yer alan 1., 3., 5., 7., 9., 11., 13., 15., 17., 19., 21. ve 23. maddeler, ölçeğin saldırganlık boyutuyla; 2., 4., 6., 8., 10., 12., 14., 16., 18., 20., 22. ve 24. maddeleri ise ölçeğin problem çözme boyutuyla ilgilidir.

Her bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60, en düşük puan ise 12’dir. Puanın yüksek oluşu, o davranışın sık görüldüğü anlamına gelmektedir. Yani, ölçeğin “Saldırganlık” alt ölçeğinden yüksek puan almak, çatışma çözme açısından olumsuz bir durumken, “Problem Çözme” alt ölçeğinden yüksek puan almak, çatışma çözme açısından olumlu bir durumdur. ÇÇDBÖ’nün geçerlik ve güvenilirliği, Koruklu (1998) tarafından 6, 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinden elde edilen veriler kullanılarak yapılmıştır.

Ölçeğin kapsam geçerliği için, Ankara Üniversitesi, EPH Bölümünün Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında çalışan uzmanların görüşleri alınmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğine ise, faktör analiziyle bakılmış ve her bir maddenin kendi faktörü ile verdikleri yük değerlerinin .40’ın üzerinde olduğu görülmüştür. Çatışma çözme davranışları bakımından maddelerin ne denli ayırt edici oldukları madde analizi ile incelenmiş ve madde toplam korelasyonlarının .30’un üzerinde olduğu görülmüştür. Bu değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, madde ayırt edicilik düzeyleri bakımından maddelerin iyi derecede oldukları görülmüştür. ÇÇDBÖ’nün güvenilirliği, test tekrar test güvenilirlik analizi ile incelenmiş, saldırganlık boyutu için $r = .64$ ve problem çözme boyutu için $r = .66$ değerleri bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığına ise Cronbach-Alpha ile bakılmış, ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, saldırganlık boyutu için $r = .85$, problem çözme boyutu içinse $r = .83$ olarak belirlenmiştir. Bu değerler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

İşlem Yolu

Araştırmacı, öğrencilere, ilköğretim ikinci kademe altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin katılabileceği bir eğitim grubu çalışması yapılacağını duyurmuştur. Deney grubuyla haftada bir 50 dakika süren 10 haftalık psiko-eğitim grubu oturumları düzenlenirken, kontrol grubuna herhangi bir işlem uygulanmamıştır. Grupların oluşturulması aşamasında uygulanan ölçeklerden elde edilen puanlar öntest, deneysel işlemin bitiminden sonra yapılan ölçümler ise sontest puanları olarak kullanılmıştır. Ayrıca uygulanan deneysel programın uzun süreli etkisinin devam edip etmediğini belirlemek amacıyla deneysel işlemin bitiminden üç ay sonra deney ve kontrol gruplarına ölçme araçları bir kez daha uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Deney ve kontrol gruplarının, öntest ve sontest ölçümlerinden elde edilen verilerin analizinde İlişkili Ölçümler İçin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ya da Wilcoxon Eşleştirilmiş Çiftler Testi olarak bilinen bu teknik, ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır. Bu teknik sosyal bilimlerde az denekli yürütülen grupları içi araştırmalarda sıklıkla kullanılır (Büyüköztürk, 2002).

Çatışma Çözme Eğitim Programının Uygulaması

Çatışma Çözme becerilerini içeren eğitim grubu uygulaması, okul idaresi ve öğrencilerin ailelerinden izin alınarak gruba katılan öğrencilerin ders saatleri dışında uygulama yapılan okulun kütüphane ve laboratuvar salonunda her oturum yaklaşık 50 dakika olmak üzere, haftada bir oturum yapılarak on oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Çatışma çözme eğitim programı, öğrencileri çatışma ve çatışma çözme davranışları hakkında bilgilendirmeyi, onlara iletişim becerilerini kazandırmayı, çatışma çözme basamaklarını öğrenerek çatışmaların çözümünde problem çözme yöntemlerini kullanmalarını sağlayacak biçimde yapılandırılmış bir programdır. Programın hazırlanmasında, ilgili kuramsal yaklaşımlardan, daha önce hazırlanmış olan ve değişik araştırmalarda kullanılan eğitim programlarından ve konu ile ilgili diğer kaynaklardan (Johnson ve Johnson, 1992, Brown, 1992, Pekkaya, 1994, Çam, 1997, Teolis, 1998, Koruklu, 1998; Kavalcı, 2001, Çoban, 2002; Martin, Greenwood, 2002; Stevens, 2003, Taştan, 2006; Uysal, 2006, Türnüklü, Kaçmaz, İkiz, ve Balcı, 2011, Araz ve Akgün, 2010, Kulaksızoğlu, 2005, 2014) yararlanılmıştır.

İlk oturumda tanışmanın ardından çatışma çözme becerileri grup eğitimi içeriği öğrencilere tanıtılmış, kurallar öğrencilere belirtilmiştir. Daha sonra sırasıyla; çatışma konusunda bilgi sahibi olma, yaşanan çatışmaları, çatışma çözme davranışlarını ve kişilerarası iletişimi engelleyen faktörleri fark etme, ben dili ve sen dili arasındaki farkı anlama ve ben dilini kullanabilme, etkin dinleme ve empatik düşünme becerisi kazanma, duyguları fark etme ve ifade etme, öfkeyi kontrol etme becerisi kazanma ve çatışmaları çatışma çözme basamaklarına uygun olarak çözebilme becerileri üzerinde durulmuştur. Her oturumda kazandırılacak beceriler ile ilgili kuramsal açıklamalara ve bu becerileri geliştirmeye yönelik grup etkinliklerine yer verilmiştir. Her oturumun sonunda,

öğrencilere günlük yaşamda uygulamaları için önceden hazırlanmış olan çalışma formları ev ödevi olarak verilmiştir. Bu programda, yapıcı çatışma çözme becerileri kazandırmak için farklı teknik ve etkinliklerden yararlanılmıştır. Öğrencilerin okulda, evde ve günlük yaşam içerisinde sıklıkla yaşadıkları ya da yaşama olasılıkları yüksek olan çatışma senaryoları rol oynama tekniğiyle canlandırılmış, kendini gözlemleme, ev ödevlerinin verilmesi ve bunların her oturumda incelenmesi, bilgi verme, tartışma, empati kurma, iletişimde ben dilini kullanma, açık uçlu sorular sorma, geribildirim gibi tekniklerin kullanılması yapılan çalışmaların daha etkili olması amaçlanmıştır.

Araştırmacı 10 haftalık bu program süresinde yapılan oturumları öğrencilerin ve ailelerinin bilgisi ve izni dahilinde video kamera ile kaydetmiş ve uzman bir danışman tarafından tüm kayıtlar izlenerek, oturumun genel akışı, kullanılan beceri ve tekniklerin gözden geçirildiği bir süpervizyon süreci takip edilmiştir. Yapılan bu süpervizyon çalışmalarının eğitim programının uygulama kalitesini artırdığı ve grup liderliği becerilerinin daha etkin bir şekilde kullanılmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Bulgular

ÇÇDBÖ'nün Problem Çözme Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin "Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği"nin "Problem Çözme" alt boyutu öntest- sontest ve izleme ölçümlerinden almış oldukları puanların aritmetik ortalama ve standart sapmaları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo.4 Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrencilerin ÇÇDBÖ'nün Problem Çözme Alt Ölçeğinin Öntest- Sontest ve İzleme Testinden Almış Oldukları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	Öntest		Sontest		X
	İzleme				
	X	Ss	X	Ss	
Deney (N=10)	41,60	5,66	54,40	4,90	
54,50	6,24				
Kontrol (N=10)	44,50	5,14	45,20	6,10	
45,00	5,72				

Tablo 4'te görüldüğü gibi, deney grubu problem çözme öntest ortalama puanı 41,60 iken, bu değer deney sonrasında 54,40, izlemede ise 54,50 olmuştur. Kontrol grubu öntest ortalama puanı 44,50 iken, bu değer son testte 45,20, izlemede ise 45,00 olarak bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ÇÇDBÖ'nün problem çözme alt ölçeğinden almış oldukları öntest ve sontest puanlarının ortalamaları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığı, grupların söz konusu ölçme aracından aldıkları puanların

normal dağılım özelliği göstermemeleri nedeniyle parametrik olmayan testlerden biri olan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi analizi uygulanarak bakılmıştır. Analiz sürecinde deney ve kontrol grubuna ait veriler ayrı ayrı analiz edilmiş, elde edilen değerlerin sunumu ise aynı tablo içinde Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo.5 Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin ÇÇDBÖ Problem Çözme Alt Boyutu Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları

Gruplar	Sontest-Öntest	N	SO	ST
Z	p			
Deney Grubu	Negatif Sıra	0	,00	-2,812
				,005
	Pozitif Sıra	10	5,50	
	55,00			
	Eşit	0		
Kontrol Grubu	Negatif Sıra	4	5,88	-,409
				,683
	Pozitif Sıra	6	5,25	
	31,50			
	Eşit	0		

Negatif Sıra: SONTEST < ÖNTEST

Pozitif Sıra : SONTEST > ÖNTEST

Eşit : SONTEST = ÖNTEST

Tablo 5 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ÇÇDBÖ Problem Çözme Alt Boyutu öntest ve sontest puanları bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre, deney grubundaki öğrencilerin öntest ile sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($Z = -2,812$; $p < .05$) görülürken, kontrol grubundaki öğrencilerin ise öntest ile sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın ($Z = -,683$; $p > .05$) olmadığı görülmüştür.

Fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında deney grubunda gözlenen bu farkın negatif sıralar, yani sontest lehine olduğu gözlenmiştir. Buna göre deney grubundaki öğrencilerin ÇÇDBÖ Problem Çözme Alt Boyutu öntest puanlarının sontest puanlarında artış göstermesi dikkate alındığında uygulanan programın öğrencilerin problem çözme becerilerinin artırılmasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Sonuç olarak elde edilen bu bulgular, araştırmanın denencesini destekler nitelikte olup söz konusu denence doğrulanmış, yani kabul edilmiştir.

Uygulanan deneysel programın kalıcılığına ilişkin bulgular incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin ÇÇDBÖ Problem Çözme Alt Boyutu sontest ve izleme testi ölçümlerinden aldıkları puanlar arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 8'da yer almaktadır.

Tablo.8 Deney grubu öğrencilerinin ÇÇDBÖ Problem Çözme Alt Boyutu Sontest ve İzleme testi Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Analiz Sonuçları

Gruplar	Sontest-Öntest	N	SO	ST	Z
Deney Grubu	Negatif Sıra	5	4,80	-178	.858
	24,00				
	Pozitif Sıra	4	5,25		
	21,00				
	Eşit	1			

Tablo 8 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Problem Çözme Alt Boyutu öntest ve sontest puanları bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon işaretili sıralar testi sonuçlarına göre, deney grubundaki öğrencilerin sontest ile izleme puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($Z = 178$; $p > .05$) görülmektedir. Elde edilen sonuca göre izleme testi ile sontest arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

ÇÇDBÖ' nün Saldırganlık Alt Boyutuna İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin saldırganlık alt boyutunun öntest-sontest ve izleme ölçümlerinden almış oldukları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo.6 Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrencilerin ÇÇDBÖ'nün Saldırganlık Alt Boyutunun Öntest- Sontest ve İzleme Testinden Almış Oldukları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Gruplar	Öntest		Sontest		
	İzleme				
	X	Ss	X	Ss	X
Deney (N=10)	25,60	3,16	17,40	3,86	15,70
Kontrol (N=10)	29,40	6,51	31,70	6,41	
	33,50	6,69			

Tablo 6'da görüldüğü gibi, deney grubu saldırganlık alt boyutu öntest ortalama puanı 25,60 iken, bu değer deney sonrasında 17,40 ve izlemede ise 15,70 olmuştur. Kontrol grubu öntest ortalama puanı 29,40 iken, bu değer son testte 31,70, izlemede ise 33,50 olarak bulunmuştur. Buna göre, deney grubunun saldırganlık puanlarında, kontrol grubundaki öğrencilerin puanlarına göre daha fazla düşüş olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ÇÇDBÖ'nin Saldırganlık Alt Boyutu'dan almış oldukları öntest ve sontest puanlarının ortalamaları arasında gözlenen farkın anlamlı olup olmadığına, grupların söz konusu ölçme aracından aldıkları puanların normal dağılım özelliği göstermemesi nedeniyle parametrik olmayan testlerden biri olan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi analizi uygulanarak bakılmıştır. Analiz sürecinde deney ve kontrol grubuna ait veriler ayrı ayrı analiz edilmiş, elde edilen değerlerin sunumu ise aynı tablo içinde Tablo 7,de verilmiştir.

Tablo.7 Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin ÇÇDBÖ Saldırganlık Alt Boyutu Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Analiz Sonuçları

Gruplar	Sontest-Öntest	N	SO	Z	p	ST
Deney Grubu	Negatif Sıra	10	5,50	-2,805	,005	
	55,00					
	Pozitif Sıra	0	,00			
	,00					
	Eşit	0				
Kontrol Grubu	Negatif Sıra	5	5,20	-,153	,878	
	26,00					
	Pozitif Sıra	5	5,80			
	29,00					
	Eşit	0				

Negatif Sıra: SONTEST < ÖNTEST

Pozitif Sıra : SONTEST > ÖNTEST

Eşit : SONTEST = ÖNTEST

Tablo 7 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Alt Boyutu öntest ve sontest puanları bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon işaretili sıralar testi sonuçlarına göre, deney grubundaki öğrencilerin öntest ile sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($Z = 2,805$; $p < .05$) görülürken, kontrol grubundaki öğrencilerin ise öntest ile sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın ($Z = -,153$; $p > .05$) olmadığı görülmüştür.

Fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamları dikkate alındığında deney grubunda gözlenen bu farkın negatif sıralar, yani sontest lehine olduğu gözlenmiştir. Buna göre deney grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Alt Boyutu öntest puanlarının sontest puanlarında düşüş göstermesi dikkate alındığında uygulanan eğitim programının öğrencilerin şiddet ve saldırganlık içeren davranışlarının azaltılmasında önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Sonuç olarak elde edilen bu bulgular, araştırmanın ikinci denencesini destekler nitelikte olup söz konusu denence doğrulanmış, yani kabul edilmiştir.

Uygulanan deneysel programın saldırganlık alt ölçeği puanlarının uzun süreli kalıcılık etkisine ilişkin bulgular incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin ÇÇDBÖ Saldırganlık Alt Boyutu son test ve izleme testi ölçümlerinden aldıkları puanlar arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo.9 Deney grubu öğrencilerinin ÇÇDBÖ Saldırganlık Alt Boyutu Sontest ve İzleme testi Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Analiz Sonuçları

Gruplar	Sontest-Öntest	N	SO	ST
Z	p			
Deney Grubu	Negatif Sıra 30,00	6	5,00	
	Pozitif Sıra 15,00	3	5,00	-891 .373
	Eşit	1		

Tablo 9 incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Alt Boyutu sontest ve izleme testi puanları bakımından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre, deney grubundaki öğrencilerin sontest ile izleme testi puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı ($Z = 891$; $p > .05$) görülmektedir. Elde edilen sonuca göre izleme testi ile sontest arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde, çatışma çözme eğitim programının ilköğretim 6. ve 7. sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular, tartışılmış, yorumlanmış ve ayrıca elde edilen bulgular ışığında öneriler sunulmuştur.

Çatışma çözme eğitim programına katılan deney grubundaki öğrencilerin “ÇÇDBÖ” nün problem çözme alt ölçeğinden almış oldukları öntest, sontest ve izleme puanları arasında kontrol grubuna oranla anlamlı bir fark gözlenmiştir. Bu bulguya göre, deney grubuna verilen çatışma çözme eğitim programının yapıcı çatışma çözme becerileri kazandırmada etkili olduğu söylenebilir.

Çatışma çözme eğitim programına katılan deney grubundaki öğrencilerin ÇÇDBÖ’ nün saldırganlık alt ölçeğinden almış oldukları öntest, sontest ve izleme puanlarında, kontrol grubuna oranla anlamlı bir fark gözlenmiştir. Bu bulgu, çatışma çözme psikoeğitim programının, eğitime katılan öğrencilerin yaşadıkları çatışmaların

çözümünde saldırgan davranışlara başvurma eğilimini azaltmada etkili olduğunu göstermiştir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, yapıcı çatışma çözme becerileri kazandırmak amacıyla ilköğretim öğrencileri (Çoban, 2002, Türnüklü ve Şahin 2002, Richardson, Lane ve Garon, 2003), lise öğrencileri (Woody, 2001, Uysal, 2006, Güner 2007) ve üniversite öğrencileri için (Hughes, 1991; Palmer ve Roessler, 2001; Kavalcı, 2001) geliştirilen çatışma çözme beceri eğitim programlarının etkisini inceleyen araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Bunun yanında ilköğretim ve lise öğrencileri için yapıcı çatışma çözme becerileri ve arabuluculuk yöntemleri yoluyla çatışma çözme becerileri kazandırmak için hazırlanan psiko-eğitim programlarının etkisini inceleyen (Johnson ve Johnson, 1991; Pekaya, 1994; Koruklu, 1998; Stevhan, Schultz, Johnson ve Johnson, 2002; Stevhan, 2004; Taştan, 2004, Türnüklü vd. 2010; Türnüklü, Kacmaz, Sünbül ve Ergül 2010, Kaşık ve Kumcağız 2014) araştırma sonuçlarını destekleyici bulgular elde edilmiştir.

Araştırmacı tarafından geliştirilen çatışma çözme eğitim programı, öğrencileri çatışma ve çatışma çözme davranışları hakkında bilgilendirmeyi, iletişim becerileri kazandırmayı, duyguları anlama ve ifade etmeyi, öfke duygularını kontrol edebilmeyi, çatışma çözme basamaklarını öğrenerek çatışmaların çözümünde problem çözme yöntemini kullanmalarını sağlayacak biçimde yapılandırılmış bir programdır. Araştırmanın sonucuna göre çatışma çözme eğitim programının, göç ile yer değiştirmiş ve sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan uyum problemleri yaşamakta olan ailelerin çocuklarının ev ve okul yaşamlarında yaşadıkları çatışmaların çözümünde saldırgan davranışlara başvurma eğilimini azaltmada ve problem çözme becerisini kullanabilmelerinde etkili olabileceği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bu sonuçlara dayanarak çatışma çözme eğitim programının okullarda uygulanmasının, yaşanan şiddet ve zorbalık içerikli davranışların azaltılmasına katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Bu çalışmada, uygulanan çatışma çözme eğitim programının okullarda uygulanmasının öğrencilerin akranları, öğretmenleri, aile bireyleri ve diğer yetişkinlerle sağlıklı ilişkiler kurmalarına, kendi kendilerini yöneterek iç denetimlerini kazanmalarına ve kişilerarası iletişimleri içersinde sorumluluk duygularının gelişmesine yardım edebileceği düşünülmektedir.

Bu programın içeriğinde, yapıcı çatışma çözme becerileri kazandırmak için farklı teknik ve etkinliklerden yararlanılmıştır. Programda okulda, evde ve günlük yaşam içerisinde sıklıkla yaşanabilen ya da yaşanma olasılığı yüksek olan çatışma senaryolarına da yer verilmiştir. Öğrencilerin rol oynama tekniğiyle bu senaryoları canlandırmaları, güncel anlaşmazlık durumlarında kendilerini gözlemlemeleri, ev ödevlerinin uygulanarak her oturumda incelenmesi, bilgi verme, tartışma, açık uçlu sorular sorma, etkin dinleme, duygularını fark etme ve ifade edebilme, geribildirim ve empati gibi tekniklerin kullanılmasının yapılan çalışmaların daha etkili olmasını sağladığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, çatışma çözme eğitim programının ilköğretim ikinci kademe 6. ve 7. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yapıcı çatışma çözme beceri düzeylerinde bu programın uygulanmadığı kontrol grubundaki öğrencilere göre artış olduğu ve bu artışın uzun süreli olduğu görülmüştür.

Öneriler

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda hem uygulamaya hem de konuyla ilgili yapılacak araştırmalara yönelik bazı öneriler sunulmuştur. Öncelikle, bu araştırmada uygulanan ve yapıcı çatışma çözme becerileri kazandırmayı hedefleyen programa ek olarak okulda ve evde öğrencilerin olumlu ve yapıcı davranışlarının yaygınlaştırılması amacıyla iletişim becerileri, öfke ile baş etme ve problem çözme becerileriyle ilgili programlar da uygulanabilir. Son yıllarda okullarda yaşanan şiddet olaylarındaki artış, öğrencilerin çatışma çözmede etkili yolları kullanamadıklarını, hatta sorunu büyüten ve yeni sorunlara yol açabilen davranışlara başvurduklarını göstermektedir. Etkili çatışma çözme yollarının günlük yaşam içerisinde öğrenilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Bu nedenle okulda verilecek yapıcı çatışma çözme ve benzer nitelikteki programlar aracılığıyla şiddete başvurma eğilimi ve yaşanan çatışmaların saldırganca çözümü önlenebilir. Ayrıca bu çalışma sonuçlarından hareket ederek okullarda çalışan okul psikolojik danışmanları, psikolojik danışma ve rehberlik programlarında ve çalışmalarında çatışma çözme eğitim programına daha fazla yer verebilir ve böylece öğrenciler arasında yapıcı bir iletişim ve etkileşimin sağlanabileceği bir okul ortamının oluşturulmasına katkıda bulunabilirler.

Bununla birlikte, çatışma çözme psikoeğitim programlarıyla kazandırılması hedeflenen iletişim, duyguları fark etme ve ifade etme, etkin dileme, empati, öfke yönetimi, problem ve çatışma çözme gibi becerilerin günlük yaşama aktarılabilmesi için yeterli oranda uygulama yapılması gerekmektedir. Belirgin bir davranış değişiminin olabilmesi için okulun yanı sıra evde ve diğer sosyal alanlarda da bu becerilerin kullanılması ve belirli oranda pekiştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmalar hakkında aileler de bu tür psikoeğitim çalışmalarına dahil edilerek bilgilendirilebilir ve becerileri artırılabilir.

Son olarak araştırmanın çalışma grubu Adana'da bir ilköğretim okulunda altı ve yedinci sınıflarda eğitimine devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Elde edilen bulgular ancak benzer eğitim ve sosyo-kültürel yapıdaki gruplara genellenebilir ve veriler öğrencilere uygulanan ÇÇDBÖ' nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır

KAYNAKÇA

Akbalık, F.G. (2001). “Çatışma çözme ölçeği’nin (üniversite öğrencileri formu) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(16), 7-13.

Bilge, F. (1996). “Danışandan hız alan ve bilişsel davranışçı yaklaşımlarla yapılan grupla psikolojik danışmanın, öğrencilerin kızgınlık düzeyleri üzerindeki etkileri”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bacıoğlu, D. S. (2014). “Şiddet ve Saldırganlığın Azaltılmasında Önleme ve Müdahale Programlarının Etkililiği: Meta Analiz Çalışması”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, (2014), 5, (42) 294-304.

Brown, R.B. (1992). Conflict Resolution: A Strategy for Reducing Physical Confrontation in Public Schools. *Dissertation Abstracts International*. 53(4), 995-A.

Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı, istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. (2. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık

Çoban, R. (2002). “The Effect of Conflict Resolution Training Program On Elementary School Students’ Conflict Resolution Strategies”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. ODTÜ, Ankara.

Deutsch, M. (1993). Constructive Conflict Resolution: Principles, Training and Research. *Journal of Social Issues*, 50(1), 13-32.

Duryea, M.L. (1992). Conflict and Culture: A Literature Review and Bibliography. *University Of Victoria Institute For Dispute Resolution*, Victoria, British Columbia, Canada.

Gordon, T. (2005). *E.Ö.E. – Etkili Öğretmenlik Eğitimi*. Sistem Yayıncılık: İstanbul.

Haar, B.F. ve Krahe, B. (1999). Strategies for Resolving Interpersonal conflict In Adolescence A German- Indonesion comparison. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, 30(6), 667-683.

Hale, L.(1988). *Conflict Resolution Theory and Practice*. New York: American Bar Association.

Johnson, D.W. ve Johnson, R.T. (1991, 1995). *Teaching Children To Be Peacemakers*. Edina, Minnesota, Interaction Book Company.

Johnson, D. W. ve Johnson, R. T. (1992). Teaching studentsto be peer mediators. *Educational Leadership*, 50 (1), 10-13.

Johnson, D. W. ve Johnson, F.P. (1997). *Joining Together: Group Theory and Group Skills*. Universty of Minnesota. 333- 399.

Johnson, D.W. ve Johnson, R.T. (1994). Constructive Conflict in the Schools. *Journal of Social Issues*, No: 30.

Johnson, D. W. ve Johnson, R. T. (1996). Conflict Resolution and Peer Mediation Programs in Elementary and Secondary Schools: A Review of The Research. *Review of Educational Research*, 66(4), 459-506.

Johnson, D.W. ve Johnson, R.T. (1997). “The Impact of Conflict Resolution Training in Middle School Students”, *Journal of Social Psychology*, No: 137.

Güner, İ. (2007)“Çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerindeki etkisi” .Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Jones, V.F. ve Jones, L.S. (1998). *Comprehensive Classroom Management*. London: Allyn and Bacon.

Kavalcı, Z. (2001). “Çatışma çözme becerileri eğitimi programının üniversite öğrencilerinin çatışma çözme biçimleri üzerindeki etkisi”.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Korkut, F. (2004). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Koruklu, N. (1998). “Arabuluculuk eğitiminin ilköğretim düzeyindeki bir grup öğrencinin çatışma çözme davranışlarına etkisinin incelenmesi”. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kulaksızoğlu, A. (2014). *Kişisel Gelişim Uygulamaları* (2. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitap Evi.

Lane-Garon, P.S. ve Richardson, T. (2003). Mediatormentors: improving school climate, nurturing student disposition. *Conflict Resolution Quarterly*, 21(1), 47-68.

Martin, M.,Greenwood, C.W. (2002). *Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz* (Çev. F. Zengin Dağıdır).(3. Basım) İstanbul: Sistem Yayıncılık

Öğülmüş, S. (2004). *Ben Sorun Çözebilirim: Kişilerarası Sorun Çözme Becerileri ve Eğitimi* (2. baskı). Babil Yayıncılık: Ankara.

Öner, U. (2000). Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Eğitimi. *İlköğretimde Rehberlik*. (Editör: Yıldız Kuzgun) (2. Baskı). (198-237). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Öner, U. (2005). *Eğitim Ortamlarında Çatışma Çözme ve Arabuluculuk Programlarının Yeri ve Kullanımı Seminer Notları*. Ankara: PDR Derneği.

Pekkaya, B. (1994). “Arabulucu Yolu ile Çatışmalara Çözüm Bulma, Arabuluculuk Eğitiminin Okullarda Uygulanması ve Bu Eğitimin Öğrencilerin Benlik Gelişimlerine, Liderlik Becerilerine, Saldırgan Davranışlarına ve Algıladıkları Problem Miktarına Etkisi”.Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Sarı, S. (2005). “İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerine Çatışma Çözümü Becerilerinin Kazandırılmasında, Akademik Çelişki Değer Çizgisi ve Güdümlü Tartışma Yöntemlerinin Etkisi”.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Stevahn, L., Johnson, D.W., Johnson, R.T., ve Schultz , R. (2002). Effects of ConflictResolution Training IntegratedInto a High School SocialStudiesCurriculum. *Journal of SocialPsychology*, 142(3), 305- 328.

Stevens, R. (2003). *ConflictResolutionandPeer Mediation: UnderlyingValues. Encounter*, 16(2), 52-56,

Taştan, N.(2004) “Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu Eğitimi Programlarının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme Ve Akran Arabuluculuğu Becerilerine Etkisi”. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Taştan, N. (2006). Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabuluculuğu. *Uygulamalı Grup Rehberliği Programları Dizisi*. (Editör: Uğur Öner) (1. Baskı). Ankara: PDR Derneği. Nobel Yayın Dağıtım.
- Teolis, B. (1988). *Ready To Use Conflict Resolution Activities For Elementary Students* (1.Ed.) San Francisco: Jossey-Bass. A WillayImprint
- Türnüklü, A. Şahin, İ. ve Öztürk, N. (2002). İlköğretim Okullarında, Öğrenci, Öğretmen, Okul Yöneticisi ve Velilerin Çatışma Çözüm Stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 8(32), s.74-597.
- Türnüklü, A. (2003). Öğrenciler Arasındaki Çatışmaların Çözümünde Problem Çözme ve Arabuluculuk. *Sınıf Yönetimi* (Editör, Emin Karip) (3. Baskı 186-204). Ankara: Pegem A Yayıncılık .
- Türnüklü A.Kacmaz, T. Turk , F., Kalender, A. Sevin B. Zengin, F.(2010) *Helping students resolve their conflict sthrough conflict resolution and peer mediation training*; *Procedia Socialand Behavioral Sciences* 1 (2009) 639–647.
- Türnüklü, A. Kacmaz, T. Sünbül, D. ve Ergul, H. (2010) Effects of Conflict Resolution and Peer Mediation Training in a Turkish High School *Australian Journal of Guidance & Counselling*

Volume 20 Number 1 2010 pp. 69–80.

Türnüklü, A. (2011). Liselerde Öğrenci Şiddetinin Önlenmesi - Anlaşmazlık Çözümü-Eğitim Kitabı

Maya akademi. Ankara.

Türnüklü, A. Kaçmaz, T. İkiz, E. ve Balcı, F. (2011). Liselerde Öğrenci Şiddetinin Önlenmesi –

Anlaşmazlık Çözümü-Eğitim Kitabı Maya akademi. Ankara.

TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Adana, (2013) Türkiye İstatistik Kurumu.

<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ADANA.pdf>

Uysal, Z (2006). “Çatışma Çözme eğitim Programının Orta Öğretim Dokuzuncu Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisi”. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.